

6. Теорія літератури, порівняльне літературознавство

Мельникова К. С.

старший викладач кафедри англійської філології і перекладу

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

**Категорія часу в художній літературі постмодернізму на прикладі роману
Джона Фаулза «Жінка французького лейтенанта»**

Постмодернізм у другій половині ХХ століття з'явився своєрідною відповіддю на кризу культури та появу нових наукових дисциплін (філософської антропології, семіотики, кібернетики). Феномен постмодернізму в художній літературі характеризує наявність експериментальних форм – використання інтелектуальної техніки письма, пошук універсальної художньої мови взагалі. Це, перш за все, звернення до концепції деконструкції Ж. Дерріда, коли відбувається своєрідна гра тексту проти змісту, коли мова є самостійною по відношенню до змістовного наповнення [1]. У Великій Британії ідеї постмодернізму тісно сплелися з соціокультурної спрямованістю, історією. На думку теоретиків літератури постмодернізму, історичне оповідання тісніше пов'язане з літературою, ніж з наукою. Англійські письменники відточують прийоми, ходи, техніку письма, які б об'єднали минуле з сьогоденням. У літературі постмодернізму історичні часи змішуються та не розрізняються: людина нікуди не може піти від своєї природи, втекти від себе, а історія завжди повторюється. Письменники-постмодерністи розглядають події минулого з точки зору сучасних уявлень.

Яскраво ілюструє особливості постмодерністської метапрози роман Джона Фаулза «Жінка французького лейтенанта» (1969). Кризовий стан світу, де головним стає відчуття нездорової обмеженості, і є ключовою темою роману. У творі

розповідається про перехідну епоху в історії Англії, коли вже зживали себе старі вікторіанські уявлення про світ і людину, коли визрівали зміни під покровом зовнішньої оманливої стабільності. Засудження інакомислення, суто зовнішній аристократизм, дотримання формальностей, святенницький світогляд і категорична жорстокість – все це характеризує вікторіанську мораль, вікторіанську Англію. Головний герой, Чарльз Смітсон, і є частиною цього світу. Але закони суспільства суперечать його власним внутрішнім установкам. Чарльза обтяжують відносини з нареченою Ернестіною Фрімен і її пуританською родиною. Він весь час балансує між поривом звільнитися з-під їхнього впливу і бажанням жити звичним для англійського джентльмена життям. В уявленні постмодерністів історія завжди повторюється. Фаулз намагався підкреслити схожість вікторіанської епохи та сучасного йому катастрофічного та незрозумілого часу змін. Своє надісторичне бачення часу автор висловлює за допомогою головного героя Чарльза: «Час – велика помилка, існування позбавлене історії, воно завжди тільки тут і зараз, і існувати – означає знову і знову потрапляти в якусь диявольську машину. Всі ці розцяцьковані ширми, зведені людиною з метою відгородитися від дійсності – історія, релігія, борг, положення в суспільстві – все це ілюзії» [4, с. 301]. У «Нотатках про незакінчений романі» автор сам зізнається, що ставив перед собою певне завдання: «Ти не пишеш нічого такого, про що вікторіанські романісти забули написати, але, може бути, щось таке, про що хтось із них написати не зумів. <...> Роман повинен співвідноситися з «зараз» письменника, тому не намагайся прикидатися, ніби живеш в 1867 році. Або зроби так, щоб читач точно знав, що це вдавання» [3, с. 241].

У творах Джона Фаулза яскраво виражено співіснування різних часів. Письменник співвідносить культурно-історичні реалії в романі «Жінка французького лейтенанта» з безсмертними образами Томаса Гарді. Автор визнає свою приналежність до традиції англійського роману, він майстерно відтворює життя вікторіанської епохи на сторінках роману, тим самим переосмислюючи мистецьку спадщину Томаса Гарді. Фаулз весь час ніби «плутає» минуле та сьогодення, позачасовий характер твору позбавляє його драматизму, перетворюючи все в

своєрідну гру. Фаулз поєднує реалії різних епох: серце його вікторіанської героїні порівнюється з комп'ютером, а потенційні наречені Ернестіни «піддавалися такий же суворій перевірці, який піддає фізиків-атомників будь-яка сучасна служба безпеки» [4, с. 65]. Про слугу Чарльза Сема сказано: «Він мав відмінний нюх на моду – такий же гострий, як «стиляги» шістдесятих років нашого століття» [4, с. 43].

Всі твори Фаулза взаємодіють з творами минулих епох за допомогою культурно-історичного діалогу в руслі постмодернізму (інтертекстуальність, стилізація, запозичення, алюзії та ремінісценції): це використання на початку роману структури класичних вікторіанських текстів, численні цитати та епіграфи до глав, звернення до манери та стилю інших письменників (наприклад, Діккенса, Теккерея, Елліота та ін.), культурні та літературні відсилання. Автор відкрито виступає в тексті твору, звертаючись до читача і коментуючи події вже з точки зору сучасних знань: «Спрямований в історію погляд Фаулза спонукає читача до зіставлення сучасності та минулого, що дозволяє виявити приховані процеси сьогодення. Як співвідносяться людські почуття та епоха? Як змінюються почуття, ідеали в загальній динаміці історії? Що ми втратили, наприклад, в порівнянні з ХІХ в., що знайшли? Саме на такі питання наводить роман «Жінка французького лейтенанта» [2, с. 68]. ХІХ та ХХ століття зійшлися в романі в позачасовому діалозі, що змусило читачів переглянути свої переконання. Яскравим прикладом постмодерністської багатоваріантності стало використання різних фіналів роману: читач перетворюється на співавтора, він може робити свій вибір у бутті, що нескінченно повторюється.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дерріда Ж. Письмо та відмінність. Київ : Основи, 2004. 602 с.
2. Киреева Н. Постмодернизм в зарубежной литературе : учебный комплекс для студентов-филологов. Москва : Флинта ; Наука, 2004. 216 с.

3. Фаулз Дж. Заметки о неоконченном романе / Пер. с англ. И. Бессмертной // Иностранная литература. 2002. № 1. С. 239-267.
4. Fowles, Jh. The French Lieutenant's Woman. Vintage, 1996. 448 p.